

EEN ZOMER ALS GEEN ANDERE

Rudi Vranckx

Een zomer als geen
andere

Horizon

Inhoud

Proloog. Het jaar van de muis (of vleermuis?)	
30 juni, Leuven	7
Grenzen... <i>nie wieder</i>	
1 juli, Schengen	17
Een fles niet gedronken...	
2 juli, Épernay	23
De Spaanse griep, de vorige pandemie	
3 juli, Meuse-Argonne	27
'In tijden van lockdown is iedereen een freelancefilosoof'	
Interview met Ivan Krastev	37
De toekomst van de stad?	
5 juli, Freiburg	47
Populisten en neonazi's, 'Wir schaffen das' of 'Wir sind das Volk'?	
6-7-8 juli, Sinsheim-Kloster Vessra	57
'Niet prettig voor een populist om in een tijd te leven waarin opeens veel behoefte is aan deskundigheid'	
Interview met Ilja Leonard Pfeijffer	69
De laatste getuige, <i>nicht vergessen!</i>	
10 juli, Dachau	83
Corona in slow motion	
11 juli, Davos-Morteratsch	93

Paradijs in de bergen	
12-13 juli, Zell am See	101
Coronaproof, met de harp in de hand	
14-15 juli, Wenen	111
‘Europa komt sterker uit deze crisis’	
Interview met Romano Prodi	121
Leven en dood in Venetië	
17-18-19 juli, Venetië	131
Door het oog van de naald	
20 juli, Vo	141
‘Corona zal een blijvende gedragsverandering veroorzaken’	
Interview met Herman Goossens	147
Liefde in tijden van corona	
21 juli, Verona	157
Waar de dood niet rust	
25 juli, Bergamo	163
Seks in tijden van corona	
26 juli, Asti	173
‘Italië en de rest van Zuid-Europa zijn veel te afhankelijk van de toeristen’	
Interview met Ilja Leonard Pfeijffer (vervolg)	179
Hun behoort het rijk der hemelen	
29 juli, Rome	187
Epiloog	
27-30 juli, Certaldo-Todi	199
Besluit	203
Dank	215
Tijdslijn van de coronacrisis	217
Kaart	221

Proloog. Het jaar van de muis (of vleermuis?)

30 juni, Leuven

Dit is geen dagboek. Dat kan ook niet. Want elke nieuwe dag sinds de lockdown half maart 2020 lijkt op de vorige. Als een eindeloos stromende rivier. De enige ankerpunten zijn de dagelijkse statistieken, klokslag om elf uur. Eén dode, drie, zeven, honderd slachtoffers, het cijfer stijgt pijlsnel. Tot tienduizend voorlopig, in België alleen al. Wereldwijd sterven er honderdduizenden mensen. Ons leven speelt zich intussen af buiten de geschiedenis. Die geschiedenis is geen cirkel of een opgaande lijn, maar is een curve, die afgevlakt moet worden. De grote geschiedenis bestaat niet meer. Het einde van de geschiedenis werd ooit al aangekondigd na de Koude Oorlog en de val van de Berlijnse Muur in 1989. We gingen een tijd tegemoet van openheid, liberaal, wereldwijd. Dat was in de roes van de omwenteling. Maar wat uiteindelijk een immense dwaling bleek van een Amerikaanse professor, Fukuyama, heeft een minuscuul virus in korte tijd nu wel klaargespeeld. Met als resultaat een spiegelbeeld van die wereld, gesloten, lokaal, vol beperkingen. Of toch niet?

Eén zaak lijkt wel zeker: de wereld is een tijdlang gestopt met draaien. Af en toe flitst er daarom een donkere gedachte door mijn hoofd. Ik probeer dan contact te houden met mijn fixers,

vertalers en vrienden in conflictgebieden. Want ook daar woedt de pandemie. De geschiedenis ontrolt er zich deze keer zonder het gebulder van kanonnen of de knal van een bomexplosie. Dit is een stille doder, die ze niet zien komen of vertrekken. Deze vijand ontwijkt de loopgraven en prikkeldraad en dringt ongemerkt de vluchtelingenkampen binnen. Slachtoffers worden niet getest of geteld. Zij zitten gelukkig thuis ‘veilig’ opgesloten, zeggen mijn mensen, maar is dat zo? Wat gebeurt er in de Syrische vluchtelingenkampen? In Afghanistan of Jemen? Daar is afstand bewaren onmogelijk. Hospitaalbedden, beademing, intensieve zorg, op dit soort nieuwe ‘oorlogschirurgie’ is men daar niet voorbereid. ‘Er is amper water om de kinderen eens per week te wassen!’ schreeuwt een moeder me radeloos toe, online. Zal de tragedie er ongemerkt, in stilte langskomen, nu we zelfs onze Europese volksgenoten in de kou hebben laten staan?

We hebben maanden van solidariteit achter de rug, met applaus voor de helden in de zorg, elke avond klokslag om acht uur. Ik koester een mateloos respect voor die mannen en vrouwen die tot uitputtens toe de restanten van onze samenleving draaiende hielden. Maar laten we eerlijk zijn, die solidariteit is toch ook een beetje uit eigenbelang, uit dankbaarheid voor hen die ons moeten redden. Laat ons niet in de steek, was de boodschap. Net zoals ieder ander ben ik vaak vooral met mezelf bezig geweest. En het zit me hoog. Mijn wereld is te klein geworden. Het is essentieel om te berichten over het gevaar vlakbij, over hoe ons leven bedreigd en overhoopgegooid wordt. Maar daar knelt ook het schoentje. Het was de eerste keer in een kwarteeuw dat er een oorlog woedde waar ik niet naartoe kon gaan om verslag uit te brengen. De echte frontlijn bevond zich nu in het UZ, het universitair ziekenhuis op nog geen kilometer van mijn huis. Of in Bergamo, in Italië, het land dat me zo na aan het hart ligt

maar nu zo onbereikbaar ver was. Ik keek op sociale media naar beelden waarop militaire trucks de talloze lijkkasten afvoerden, en ik voelde me machteloos. In mijn wekelijkse telefoontjes met Italiaanse vrienden klonk soms blinde paniek door in hun stem. Angst voor hun leven, angst voor hun toekomst.

Mijn eigen kleine venster op de wereld wordt gevormd door een computer en een smartphone. Het schenkt me allemaal wel enige voldoening, maar het is zoals met onlinedating veronderstel ik. Geef mij dan maar het echte werk! Als een orkaan razen ze door mijn hoofd, de Panjshirvallei in Afghanistan, de Koerdische bergen, de muren van Jeruzalem, Mosoel aan de oevers van de Tigris. Dat is mijn leven en ik ben niet bereid om dit zomaar op te geven, nog niet. Niet voor een verdomd virus. Zo worstelt ieder van ons, een beetje egoïstisch, met zijn eigen demonen. Zal ik kunnen reizen voor mijn werk, reportages maken? Of blijf ik aan mijn computerscherm gekluisterd? Deze zomer dan? Dit jaar? Hoe groot zal onze wereld nog zijn?

Ik kan niet anders dan ook af en toe te praten over mijn eigen gemoedsgesteldheid. Mijn fysieke wereld is immers bijzonder klein geworden. Zelfs in tijden van langzame exit uit de lockdown. Het voelt als de bevrijding na de bezetting door COVID-19. Winkels zijn opnieuw open, bedrijven draaien weer. Maar met wat voor snelheid? In Europa heeft een oorlog gewoed zonder zichtbaar puin of ruïnes. Alles lijkt intact. Maar dit is een sluipende destructie, een selectieproces, eerst bij de mens en daarna bij ons economisch weefsel. Gezonde bedrijven overleven. Maar valt het economische slagveld al te overzien? Het is eigen aan de mens om te verlangen naar de wereld zoals we hem achtergelaten hebben. Maar kan dit wel, is het wenselijk? Deze pandemie hebben we toch ook over onszelf afgeroepen. Zoals de pest in de middeleeuwen met de handel en de schepen uit het

Oosten kwam. Zoals de Spaanse griep zich razendsnel verspreidde op het puin van de Eerste Wereldoorlog en meemarcheerde met de soldaten aan het front. Zo neemt de natuur misschien wel wraak met een virus van een vleermuis, via andere dieren, tot uiteindelijk in de longen van die ene heerser van de schepping, de mens. De ratten brachten de pestbacillen mee over land en over zee. COVID-19 reisde razendsnel. Het nam een economy-vliegticket in Wuhan, zeilde mee op de kabelbaan van de skipiste in Oostenrijk en kleefde aan elke feesttafel. Dit virus houdt van onze manier van leven. We kunnen nu eindelijk weer reizen, eerst in de buurlanden, voorzichtig. Want de zomer is heilig. Daarna opent ook de rest van de wereld zich voorzichtig opnieuw. Nog één keer mogen we de illusie koesteren dat het allemaal maar een nare droom was. Tot aan de volgende opstoot van het virus allicht. Want dit is een zomer als geen andere, een jaar als geen ander, het jaar van de vleermuis.

Voor een historicus is dit evenwel ook een fascinerende tijd. Het tijdperk waarin alles kan gebeuren. En alles kan mislopen. Racisme, discriminatie, kansarmoede, de klimaatverandering, migratie, onze manier van leven – het zijn allemaal thema's die onze wereld beheersten en polariseerden voor de coronacrisis. Tijdens een tocht door Europa vorig jaar kon ik er niet omheen. De krachten die ons verdeelden verontrustten me toen. Het virus heeft echter gewerkt als een brandversneller, die alles intenser en heviger maakt, ten goede maar ook ten kwade. Misschien houdt de geschiedenis ons een spiegel voor. Zoals Antonio Gramsci, een links filosoof, rond 1930 in de gevangenis mijmerde: 'De oude wereld sterft en de nieuwe worstelt om geboren te worden, dit is een tijd voor monsters.' Het kleine virusje heeft ons met een ippon gevloerd, systeemfalen heet dat. Een gezondheids crisis wordt een economische crisis, en onvermijdelijk een armoede-

crisis. En aan de horizon doemt een nieuwe ijsberg op, de klimaatcrisis, helemaal onderaan op onze prioriteitenlijst, maar onafwendbaar. Het is een coronacrisis in slow motion.

In de oude wereld werd krampachtig het primaat van de politiek verdedigd, boven alle andere krachten van de samenleving. Nu lijkt het een achterhoedegevecht van een oude kaste. Plots gold het primaat van de wetenschap. Overal in Europa werden virologen de gids. Wetenschap, geen ideologie of religie bepaalden onze leefregels. De moeilijke zoektocht naar een vaccin, naar een behandeling van de ziekte zijn een kwestie van leven of dood. De waarheid telt. Fakenieuws is een deel van onze ziekte. Ook dat is een virus dat in onze wereld opduikt bij elke crisis. Dat virus muteert permanent, wereldwijd en nestelt zich via het internet in onze hersens, van 9/11 via extremisme tot nu met deze pandemie. En een vaccin tegen onwetendheid en leugen is nog lang niet in zicht. Machtige mannen als de Amerikaanse president Trump of zijn collega Bolsonaro uit Brazilië zijn er niet immuun voor. Bleekmiddel of chloroquine als geneesmiddel, kwakzalvers zijn altijd gevaarlijk.

Wekenlang waren er geen politici met hun gekibbel te bekennen op het scherm. Het voelde als een verademing. Maar nu komt de ware test voor een hele generatie politici. Voorgoed hun geloofwaardigheid verliezen of de uitdaging constructief aanpakken? De kleren van de oude wereld aantrekken of de nieuwe vorm helpen te geven? Ahmet Altan, een Turkse schrijver die vreest levenslang opgesloten te blijven door de Turkse potentat Erdoğan, hoopt het in zijn gevangenis: 'Als gevolg van de pandemie zullen we misschien voor het eerst glashelder inzien dat we allemaal deel uitmaken van die ene, grote stroming die we mensheid noemen, en dat verschillen van natie, godsdienst, taal en ras helemaal niets betekenen, dat een Cambodjaanse matroos

en de president van de VS, een kapitaalkrachtige Fransman en een Turkse fruitverkoper, een Italiaanse graaf en een Indiase paria dezelfde wanhoop en dezelfde angsten delen. Het virus velt niet alleen bejaarde mensen zoals ik, maar ook allerlei verouderde concepten, overtuigingen en ideeën. Moeizaam steken we de drempel van een nieuwe wereld over en, nog belangrijker, ontwikkelen we ons tot een nieuw soort mens.’

Ik hoop het met hem.

De nieuwe wereld zal gemaakt worden door een nieuwe generatie. Laten we die de virusgeneratie noemen. De Greta Thunbergkids, een halfjaar geleden waren ze bezig met het redden van het klimaat, de planeet, hun toekomst op lange termijn. Plots staan ze voor een andere keuze, die van hun onmiddellijke toekomst, economisch, los van principes en dromen. Laten we vooral één vergissing niet begaan, door hen een verloren generatie te noemen. Want deze tijd biedt ook een grote kans voor verandering. In deze fascinerende tijd wil ik een tocht maken door Europa, nu het weer mogelijk is en zolang het mag. Ik volg het spoor dat het virus getrokken heeft door Frankrijk, Duitsland, Oostenrijk en vooral Italië, op zoek naar lessen uit de geschiedenis, de breuklijnen van het heden en de hoop voor de toekomst.

Eén beeld neem ik mee van thuis. Het zat verscholen in een klein hoekje van een etalage tijdens de eenzame weken van onze quarantaine. De eerste keer schrok ik. Een kleine muis zat in de etalage van een antiekzaak. Nee, ze was niet dood of verdord, de snorharen trilden lichtjes. De oogjes opengesperd. Na een maand coronalockdown verbaasde zoveel brutaliteit me niet. De etalage was verwaarloosd. Het huis zit ingeklemd tussen een Koerdisch kapsalon en een Somalisch buurthuis. De voorbije jaren stonden er altijd groepjes jonge mannen te discussiëren in hun harde gutturale taaltje. Net alsof ze ruziemaken. Mijn gedachten zweven dan

altijd even naar Mogadishu, waar dit soort knapen meestal ruzie maakt met een kalasjnikov binnen handbereik en met een wilde blik in de ogen. Een explosief volkje. Maakt de taal het volk of is het omgekeerd? Tijdens mijn jeugd had ik altijd hetzelfde gevoel over het Duits, maar dat had misschien te maken met mijn oma en haar afkeer van wat ze steevast 'de moffen' noemde. Maar zij heeft nooit Merkel meegemaakt. 'Wir schaffen das...', hoe beladen de woorden ook mogen zijn, dat klinkt toch mooi en allerminst hard. Eerder hoopvol. Vooral in een onzekere tijd als deze.

Maar die muis dus. De volgende dag zat ze er weer, in hetzelfde hoekje vlak bij de ingang deur. Op ooghoogte. Vreemd dat niemand dit opmerkte. Ik keek om me heen om er anderen attent op te maken. Maar er stond niemand. Het kapsalon was troosteloos verlaten. Alle Somaliërs zaten in hun kot, of dat hoopte ik althans. Hoewel, kan het me echt schelen wat anderen doen? Waar ze hun tijd en de verveling mee verdrijven? Elke dag als ik 's morgens mijn meeneemcappuccino ging halen, liep ik langs de muis. Tot ze plots verdwenen was. Had iemand haar afgeschrikt? Of kwam het doordat de straten weer tot leven kwamen? De winkel, een oude antiekzaak vol rariteiten, bleef doods dicht. Na een week had ik alle hoop al laten varen, tot de muis er plots opnieuw zat. Ik ging haar begroeten als een oude vriend. Uit de deur van het huis ernaast kwam een oud vrouwtje met haar chihuahua, die niet veel groter was dan een pluizige rat. In al mijn enthousiasme kwam ik wat dichterbij en zei zacht: 'Kijk eens even!' Het vrouwtje schrok hevig. Kwam ik te dichtbij? Mensen hebben tegenwoordig afstand nodig als was het zuurstof. 'Die muis bij u in de etalage', drong ik aan. Plots begreep ik wat een vreemde indruk ik op dat dametje moest maken. Ik excuseerde me en haastte me naar de koffiezaak.

Toen beseftte ik het. Zo heb ik mij dus ook gevoeld, maandenlang, als een witte muis in een experiment van virologen. Ik werd, net als ieder ander, in quarantaine gehouden in het grootste sociale, economische en politieke experiment uit onze geschiedenis. Die antiekwinkel is dan onze oude wereld, vol nostalgie. Het oude oogt charmant. En na elke catastrofe wil iedereen zo snel mogelijk terug naar vroeger. We klampen ons vast aan oude zekerheden. Of is er ook een ommekeer op til naar iets nieuw, in de economie, ecologie, samenleven, reizen...? De Oostenrijkse historicus Walter Scheidel stelt dat in de wereldgeschiedenis een pandemie een van die weinige zaken is, samen met oorlog en revolutie, die de wereld fundamenteel veranderen. Ten goede of ten kwade? Het is hoog tijd dat onze wereld opnieuw opengaat, zodat ik hiernaar op zoek kan gaan. Misschien is deze pauze maar tijdelijk en slaat de pandemie nog in alle hevigheid toe. Het is trouwens te vroeg om de geschiedenis te begrijpen.

Deze zomer uit quarantaine is dus enkel een lakmoesproef. Laat mijn reis daarom snel beginnen, een maand lang, zo'n zesduizend kilometer in een grote kampeerwagen, mijn eigen 'bubbel'. En zoals ik zei, dit is geen dagboek, maar het relaas van een zoektocht naar het leven in het oude Europa.

Grenzen... *nie wieder*

1 juli, Schengen

Ik reis, dus ik besta? Het idee spookt al een tijdje door mijn hoofd. Is dat nu het leitmotiv van een bestaan? Beetje schraal toch. Bewegen als levenswijze, observeren, trachten te begrijpen hoe de wereld in elkaar zit. Dat kan wel. Hoe dan ook, ik heb het gemist, de hele lente lang, maar nu is het zomer en dan gaat elk jaar een steeds groter deel van de bevolking van dit continent op reis. Ook ik ben niet immuun voor deze aandoening. Een eerste onvermijdelijke pleisterplaats is dan het tankstation Capellen in Luxemburg. Met duizenden schuiven ze er dag en nacht aan, vooral veel Nederlanders die met hun caravan de jaarlijkse trektocht naar het zuiden inzetten. Maar eerst moeten er goedkope benzine, rookwaren en snoepgoed ingeslagen worden. De tijdelijke migratie van een kleine Germaanse volksstam. Maar de stam is uitgedund. Er staan amper wagens bij de benzinepompen. De reismicrobe heeft nog niet toegeslagen. Gelukkig maar, want het warehouse hier lijkt me een broeihaard voor besmettingen. De schaarse families hier roepen, blazen, betasten alles op hun pad. Ik huiver en zet mijn mondmasker op als harnas. Misschien wel voor het eerst besef ik het contrast met vroeger. Als de horden vakantiegangers hier deze zomer zullen toestromen, dreigt er een catastrofe. De tankstations van Capellen en Berchem als

broeihaard voor superverspreiders, de zomerse variant van de après-skibars tijdens de wintersport in de Alpen.

Mijn eerste echte halte is Schengen, een klein dorp met 637 inwoners op een kruispunt van drie landen. In het onooglijke Luxemburg, ingeklemd tussen Frankrijk en Duitsland, de aartsvijanden van vorige eeuw en de centrale as van Europa. Als Frankrijk en Duitsland het met elkaar kunnen vinden, gaat het goed met Europa en de economie. Als ze ruziemaken is het oorlog. Dat leerden mijn grootouders me. Schengen leeft net als Luxemburg of zelfs België bij de gratie van open grenzen. Zoals veel goede ideeën ontstond het plan voor het openstellen van de grenzen tussen beide landen tijdens een etentje, in dit geval tussen de Franse president Mitterrand en de Duitse bondskanselier Kohl. Binnen de Beneluxlanden bestond dit al, en die wilden dan ook maar al te graag deelnemen. Op 14 juni 1985 was het zover. Het riviercruiseschip Prinses Marie-Astrid II manoeuvreerde zo dicht mogelijk bij het drielandenpunt tussen Luxemburg, Duitsland en Frankrijk, midden op de Moezel. De staatssecretarissen van de vijf landen tekenen er een akkoord, dat beroemd en berucht zou worden. Als herinnering dobbert er op het drielandenpunt een witte boei. Michel Gloden, de burgemeester van Schengen, die me staat op te wachten, wijst en zucht. ‘Toen geloofde niemand dat dit zo’n betekenis zou krijgen. Er was amper pers, een goede officiële foto waarbij iedereen in de lens kijkt, heb ik niet voor in ons museum. Er waren geen staatshoofden, alleen wat lagere politici, *des petits poissons*. Het historische schip vaart nu in de buurt van Regensburg, we hadden het nooit mogen verkopen, iedereen vraagt ernaar.’

Maar het experiment nam een hoge vlucht. In 1995 gingen de bepalingen van kracht. Het ene na het andere land sloot zich aan, zodat nu 22 lidstaten van de Europese Unie en vier geassocieerde

landen tot het Schengengebied behoren. Daarbinnen kan iedere burger zich vrij bewegen. Voor meer dan vierhonderd miljoen Europese burgers werd de controle aan de gemeenschappelijke grenzen afgeschaft. Een gebied met een buitengrens van 50.000 kilometer lang als vrijhaven voor zijn burgers. Een paspoort van een Schengenland of een visum werd een kostbaar goed. Sommigen vergeleken het al met het burgerschap van het Romeinse Rijk in de oudheid. Je hoorde erbij of niet. De migratiestromen in 2015 over land via Turkije en de Balkan of de bootvluchtelingen op de Middellandse Zee konden op die manier gemakkelijk weggezet worden als een barbaarse dreiging.

Schengen laat weinigen onberoerd. Het is het symbool voor de hoop op een Europa voor de burgers, die vrij kunnen reizen. Het embryo voor Europees staatsburgerschap. Voor radicale nationalist en uiterst rechtse populist is Schengen echter het dwaze sluitstuk van een illusie. Een sirenenzang voor illegale migratie en misdaad. Grote woorden, die wat hol klinken hier op de oever van de Moezel. Elke woensdag staat hier de plaatselijke markt. Een tiental lange tafels met zitbanken met daaromheen kraampjes met streekproducten, een soort levend Bokrijk. Bio-confituur uit Frankrijk, worst en ijs uit Duitsland, Luxemburgse wijn. De burgemeester van Schengen zit er broederlijk naast zijn collega Ralf Uhlenbruch uit Perl, het Duitse dorp aan de overkant van de rivier. ‘We moeten wel samenleven hier, anders bestaat Europa niet. Als wij het niet zouden kunnen, wie dan wel?’ Een Europa van goed nabuurschap, regionaal. Het doet me wat denken aan de gouw van de hobbits in de film *The Lord of the Rings*.

Op maandagochtend 16 maart 2020 was het plots een ruw ontwaken voor de inwoners van Schengen. Op het tweebaansbruggetje naar Perl aan de overkant van de Moezel verscheen

plots de Duitse Bundespolizei en die hield alle inwoners tegen. ‘Dit hield ik nooit nog voor mogelijk, bijna 35 jaar na het historische akkoord. En dit zonder overleg’, vertelt de burgemeester nog deels in shock. ‘Duitse politie met wapens!’ De inwoners gingen in verzet, de Europese vlag ging halfstok, aan borden wapperden zwarte banden, in rouw voor de vervlogen droom van een grenzeloos Europa. Vooral Luxemburg had te lijden, ze leven van de handel en het verkeer met de open grenzen. Tijdens een normale werkweek gaan 48.000 Duitsers en 106.000 Fransen naar hun werk over de grens. Nu bleven ze weg. Wie de controleposten door wilde, moest over een vergunning beschikken. Met Duitse gründlichkeit werd er dag en nacht gecontroleerd. De mensen begrepen niet waarom er geen overleg was tussen de buurlanden. ‘Het virus kent geen grenzen, heeft geen paspoort of nationaliteit.’ Een groepje, mannen en vrouwen aan een van de lange tafels op de markt spreekt me aan. ‘Ik ben Frans, maar woon in Luxemburg’, zegt een vrouw. ‘Mijn dochter woont dan weer in Duitsland aan de overkant van de rivier. Het is absurd!’ De twee burgemeesters wandelen over de markt en worden voortdurend aangesproken. Ze trachten de mensen te sussen. ‘Onze banden zijn te sterk, het is ondenkbaar dat die nog in twijfel getrokken worden’, geeft Ralf uit Perl nog mee.

Sinds 16 mei is de brug weer open, na twee maanden blokkade, een feestelijk moment in aanwezigheid van de ministers van Buitenlandse Zaken, maar met een wrange bijmaak. In een tijd van crisis leek Europa vergeten te zijn. Was dit het bewijs waar de eurosceptici op wachtten, dat als het er echt op aankomt, Europa niet bestaat? Het bewijs van hun grote gelijk? De grenzen waren van de ene dag op de andere terug. Iedereen zat gevangen, Italië smeekte om hulp en kreeg die niet. België ging vergeefs op zoek naar mondmaskers. Strategische voorraden werden geblokkeerd

in Frankrijk. En met de grenzen doken ook de oude demonen weer op. ‘Mij deed dit denken aan de oude DDR, de uniformen, de bevelen, de willekeur, een nachtmerrie was het’, verzucht een vijftiger. Een ander spreekt schande over tenten die de Duitsers hebben opgezet aan de overkant van de rivier. ‘Wat moet ik denken als een historisch dominant buurland zich zo laat gelden?’ In de hoofden van sommigen schraapt het virus de geschiedenis weg als vernis, laag voor laag. Aan de oever van de rivier staan twee verweerde betonnen blokken. Een geschenk van de stad Berlijn, ooit symbool van verdeeldheid en de Koude Oorlog tussen Oost en West. Een van de betonblokken staat vol met graffiti, de andere is versierd met een schilderij van Gorbatsjov, de Sovjetleider die de val van de Berlijnse Muur mede mogelijk heeft gemaakt.

De vroegere voorzitter van de Europese Commissie en premier van Luxemburg Juncker verklaarde ooit tijdens een Europese crisis over de grenzen dat het een goede les zou zijn als de grenzen enkele dagen zouden sluiten. De mensen zouden dan opnieuw beseffen wat de vrijheid betekent. Europa bestaat in de hoofden van veel burgers doorgaans uit kille cijfers die zijn opgesteld door bureaucraten in Brussel: vrij verkeer houdt jaarlijks 1,25 miljard grensoverschrijdende verplaatsingen van Europese burgers in. Het opschorten van de Schengenakkoorden zou tussen de vijf en achttien miljard euro per jaar verlies voor de economie betekenen. Op de volkse markt van Schengen hoef je geen cijfers te citeren. Hier is het dagelijkse realiteit. In het kleine museum staat een vitrinekast met dertig petten en kepies van douanebeambten en grenswachters uit alle Schengenlanden. Laat ze daar maar blijven als relict van het verleden.

Michel, de burgemeester van Schengen, heft het glas met crémant, schuimwijn van de Moezelstreek. ‘De jongere generaties

hebben dit nooit meegemaakt, maar gelukkig is het voorbij.'

Ralf uit het Duitse Perl valt zijn collega bij: 'Nie wieder, nie wieder!'

'Op de open grenzen.'